

**Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου**

**Η θρησκεία στη ζωή,
στην ιστορία
και στον πολιτισμό**

Από το τοπικό στο οικουμενικό

Τόμος 4ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό

Από το τοπικό στο οικουμενικό

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της Επιτροπής Εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών**

Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο πρόγραμμα σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου εργάστηκαν αμισθί τα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων Γεώργιος Στριλιγκάς, θεολόγος, φιλόλογος, Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων και Γεώργιος Παπαδόπουλος, θεολόγος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί:

Αρσένιος Αρσενάκης
ΜΔΕ Θεολογίας, εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Μαρία Χατζηαποστόλου
Δρ. Θεολογίας, εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Σχεδιασμός και μορφοποίηση
φακέλου:

Γεώργιος Στριλιγκάς
Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου**

Τόμος 4ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Ελπίδα και αγώνας για τη
μεταμόρφωση της ζωής
του κόσμου

Περιεχόμενα

- I. Η μεταμόρφωση του κόσμου ως πανανθρώπινο αίτημα**
  - i. Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία**
  - ii. Η σιωπηλή επανάσταση της τέχνης**
  - iii. Ελπίδα και Αλλαγή: Έγνοια και ανάγκη όλων των ανθρώπων**
- II. Η ελπίδα των χριστιανών**
  - i. Το μήνυμα της Ανάστασης ως κέντρο της σωτηρίας**
  - ii. Ενσωμάτωση με τον Χριστό και απελευθέρωση από το κακό**
  - iii. Η συνεχής προσπάθεια για μεταμόρφωση ολόκληρης της ζωής σε μια ζωή ευχαριστίας**

iv. Ο βιβλικός λόγος: Ελπίδα για όλο τον κόσμο

v. «Καινούς ουρανούς και γην καινήν προσδοκώμεν»

III. Δράση και αγώνας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου

i. Προσωπική ευθύνη και κοινή επιδίωξη

ii. Η ανατροπή των κριτηρίων της ζωής: Οι Μακαρισμοί

iii. Από τον άκρατο καταναλωτισμό στον σεβασμό της ζωής

iv. Από την αδιαφορία και τη σκληρότητα στο αδαπάνητο έλεος και στη συγχώρηση

v. Από την αδικία στον αγώνα για την επικράτηση της δικαιοσύνης και της ισότητας

vi. Από την εχθρότητα και τη βία

- στην ειρήνη και την χωρίς όρια αγάπη
- vii. Από το τοπικό χρέος στο παγκόσμιο
  - viii. Από τον εφιάλτη της καταστροφής στη διάσωση της ζωής

Εισαγωγικό σχόλιο

Το αίτημα για μεταμόρφωση του κόσμου είναι πανανθρώπινο. Αυτή η ελπίδα θα μπορέσει να σαρκωθεί ή αποτελεί ουτοπία; Η πρόταση του Χριστιανισμού έχει ως αφετηρία την Ανάσταση του Χριστού και θεμελιώνεται στη Θεία Ευχαριστία. Για την υλοποίηση του

**οράματος η ευθύνη είναι κοινή.
Απαιτείται συστράτευση και
αγώνας.**

**Σε αυτή τη Θεματική ενότητα
θα επιδιώξουμε να:**

- ανιχνεύσουμε την ελπίδα
για μεταμόρφωση του κό-
σμου στην πολιτική και την
τέχνη**
- διερευνήσουμε το όραμα
του Χριστιανισμού για με-
ταμόρφωση στην Αγία
Γραφή και σε λατρευτικές
πράξεις της Εκκλησίας**
- προβληματιστούμε για την
κοινή ευθύνη απέναντι στο
αίτημα για τη μεταμόρφω-
ση και ανακαίνιση του κό-
σμου.**

I

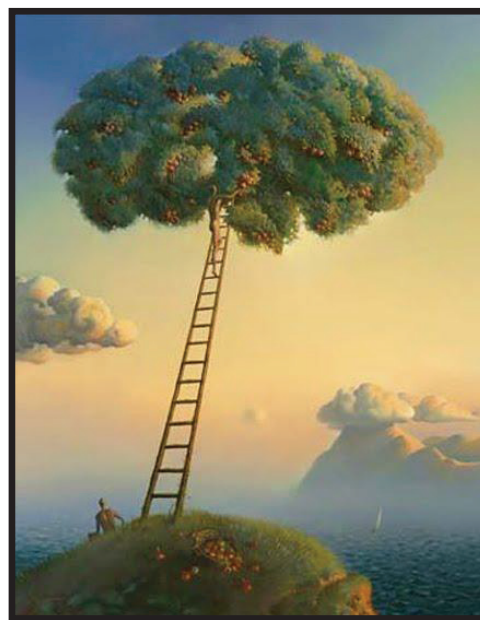
Η μεταμόρφωση του κόσμου ως πανανθρώπινο αίτημα

i. Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία

«Η ιδέα της τέλει και αρμονικής κατάστασης στη ζωή των ανθρώπων, έξω από τα πολιτικοκοινωνικά προβλήματα, είναι πρώτα απ' όλα πρόβλημα ηθικό και πνευματικό και ως τέτοιο έχει σχέση με το ανθρώπινο πρόσωπο. Χωρίς πνευματικές μεταλλαγές του ανθρώπου, η αναμόρφωση των κοινωνιών παραμένει ουτοπική γι'»

αυτό και απαιτείται μία νέα προσέγγιση της ανθρώπινης αξίας».

Ζορμπάς Κ., Η ανθρώπινη αξία
στις κοινωνικές ουτοπίες

Το τραγικό αίτημα για μεταμόρφωση

«Είναι τραγική μορφή ο καρνάβαλος. Ζητεί να λυτρωθή από την υποκρισίαν υποκρινόμενος. Ζητεί να καταλύση όλες τις ποικίλες προσωπίδες, που φορεί κάθε μέρα με μία νέα, την πιο απίθανη. Ζητεί μία νέα, την πιο απίθανη. Ζητεί να εκκενώση ό,τι υπάρχει απωθημένο μέσα στο υποσυνείδητό του και να ελευθερωθή, αλλά ελευθερία δεν υπάρχει, η τραγωδία του καρνάβαλου παραμένει άλυτη. Το βαθύτατο αίτημά του είναι να μεταμορφωθεί».

**Μελίτων, Μητροπολίτης
Χαλκηδόνος, Ομιλία στην
Κυριακή της Τυροφάγου**

ii. Η σιωπηλή επανάσταση της τέχνης

Ελύτης Οδυσσέας, Ρήμα το Σκοτεινόν

[...] Φίλε συ που ακούς, ακούς της
ευωδιάς των κίτρων
Τις μακρινές καμπάνες; Ξέρεις τις
γωνιές του κήπου όπου
Εναποθέτει τα νεογνά του δειλινός
ο αέρας; Ονειρεύτηκες
Ποτέ σου ένα καλοκαίρι απέραντο
που να το τρέχεις
Μη γνωρίζοντας πια Ερινύες; Όχι.
Να γιατί καταρकुθμεύω
Που οι βαριές υποχωρούν αμπάρες
τρίζοντας κι οι μεγάλες θύρες
ανοίγονται

**Στο φως του Ήλιου του Κρυπτού
μια στιγμούλα, η φύση μας η τρίτη
να φανερωθεί
Έχει συνέχεια. Δε θα την πω.
Κανείς δεν παίρνει τα δωρεάν
Στον κακόν αγέρα ή που χάνεσαι ή
που επακολουθεί γαλήνη
Αυτά στη γλώσσα τη δική μου. Κι
άλλοι άλλα σ' άλλες. Αλλ'
Η αλήθεια μόνον έναντι θανάτου
δίδεται.**

**Ελύτης Οδ., Τα Ελεγεία
της Οξώπετρας**

Έναστρη νύχτα, Βαν Γκογκ

Ουρανέ, όχι δε θα πω το ναι
ουρανέ, φίλε μακρινέ
πώς να δεχτώ άλλης αγκαλιάς τη
στοργή
πώς να δεχτώ, μάνα μου είναι η
γη
πώς ν' αρνηθώ της ζωής το φως
το ξανθό

αχ ουρανέ πόνε μακρινέ.

**Γκάτσος Ν.- Χατζιδάκις Μ.,
Η μπαλάντα του Ούρι**

**Τη νύχτα αυτή τη λέτε εσείς
φωτιά**

Μα εγώ τη λέω δέντρο

**Οι μέρες που λαχτάρησα θα
‘ρθουν**

Εγώ τη λέω δέντρο.

Σαββόπουλος Δ., Το δέντρο

Ράντγιαρντ Κίπλινγκ, ΑΝ

**[...] Αν να ονειρεύεσαι μπορείς
δίχως το όνειρο να κάνεις δάσκαλό
σου,
Αν να στοχάζεσαι μπορείς δίχως να
κάνεις το στοχασμό σκοπό σου,
Αν το μπορείς το Θρίαμβο και την
Καταστροφή να αντικρίσεις
και σε αυτούς τους δυο αγύρτες
όμοια να φερθείς,
Αν να ακούς αντέχεις την αλήθεια
που εσύ είχες ειπωμένη
από πανούργους νοθευμένη ώστε
παγίδα για τους άμυαλους να γίνει,
ή να θεωρείς όλα αυτά οπού 'χεις
της ζωή σου αφιερώσει,
τσακισμένα,
και πάλι ν' αρχινάς να τα στυλώνεις
με εργαλεία φαγωμένα, [...]**

**Άντρας σωστός τότε θε να 'σαι, γιε
μου!**

Κίπλινγκ Ράντγιαρντ, ΑΝ

Θεολογική ματιά μέσα από την τέχνη

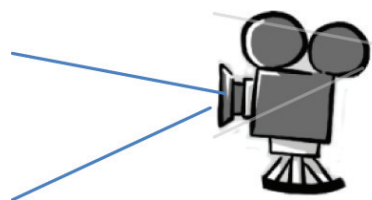
**«Κάποτε, κάποιος φίλος [...] μου
είπε με αγανάχτηση, πως θεολο-
γία δεν γίνεται με τα τραγούδια· τον
κοίταξα απορημένος, δεν απάντη-
σα, πικράθηκα και έφυγα [...].**

**Θα 'ταν αρχές του 1992, όταν ο
καθηγητής Ματσούκας μου χάρισε
ένα μικρό βιβλιαράκι του, με τίτλο
Γλυκόπικρες ρίζες και υπότιτλο Μυ-
θιστορηματική αυτοβιογραφία. [...]
Εκεί βρίσκεται και η απάντηση στο
ερώτημα του φίλου μου. Η πραγμα-
τική, η σαρκωμένη θεολογία, πέρα**

από ηθικισμούς, αντικειμενοποιήσεις και οποιεσδήποτε φοβίες, κινείται στα όρια της δοξολογικής αβεβαιότητας, της μετατροπής της καθημερινότητας σε αμεσότητα, της πραγματικής, ασκητικής κοινωνίας με τα πράγματα: «Φρόντιζα οι σκέψεις μου», σημειώνει ο Ματσούκας, «να βγαίνουν από τα ίδια τα πράγματα κι από τα βιώματά μου - και να μην είμαι ονειροπαρμένος. [...] Πίστευα πως και οι στοχασμοί μπορούν - και μάλλον επιβάλλεται - να υποβληθούν σε ένα είδος πειραματικής επαλήθευσης, δοκιμαζόμενοι στο πλούσιο υλικό της ζωής. Ηθική, πολιτική, τέχνη και γνώση κρίνονται απ' αυτό το υλικό»».

Σταμούλης Χρ., Τα τραγούδια στη θεολογία του Νίκου Ματσούκα

* * *

Κινηματογράφος

ΤΣΑΡΛΥ ΤΣΑΠΛΙΝ
ο Μεγάλος Δικτάτωρ

20 / 100

iii. Ελπίδα για αλλαγή: Έγνοια και ανάγκη όλων των αν- θρώπων

**Πιστεύω·
κι' αγαπώντας Θεό κι'
ανθρώπους**

**ελπίζω·
με βεβαιότητα και αταλάντευτα,
στην τελική νίκη του αγαθού
παντού·
και στην άξια δικαίωση
του κάθε φιλότιμου αγωνιστή
ανθρώπου!**

**π. Πυρουνάκης Γεώργιος,
Δίπτυχο**

**Μες στην ερημιά του κόσμου
ένα χέρι γράφει εντός μου:
κάπου υπάρχει Θεός.
Φίλοι σκύλοι μου μην κλαίτε
μες στη συμφορά να λέτε:
κάπου υπάρχει Θεός.**

**Γκάτσος Ν.- Χατζιδάκις Μ.,
Ο χορός των σκύλων**

«Κάπου υπάρχει Θεός»

**«Ήθελα να σου μιλήσω», είπε,
κι έσκυψε πάνω στο κατακίτρινο
πρόσωπο. Να, τώρα θα του έλε-
γε για το Θεό, για την αιωνιότητα.
Όμως, ο άνθρωπος έκλεισε ξανά
τα μάτια του. Το γραμμόφωνο στο
διπλανό δωμάτιο έπαιζε πάντα. Το
παιδί στεκότανε σαν απολιθωμένο,**

στο βάθος. Ακούμπησε το χέρι του στο μέτωπο του ανθρώπου. Ήταν ιδρωμένο. Ένας ιδρώτας παγωμένος. Πήρε το δισκοπότηρο από το τραπέζι. Έγνεψε του παιδιού, που ήρθε κοντά και τον ανασήκωσε λίγο. Άνοιξε τα μάτια του. Έβαλε μετάληψη στη λαβίδα. «Έλα», είπε. Μισάνοιξε το στόμα του. Πήγε να πει αυτός: «Εις το όνομα του Πατρός...». Δεν πρόλαβε να μιλήσει. «Δώσ' μου! « είπε ο άνθρωπος, προτού καταπιεί καλά καλά. Τον κοίταξε. «Δώσ' μου!». Το στόμα του, μισάνοιχτο, περίμενε. Κι αυτός που ήταν έτοιμος να πει για την αιωνιότητα! Μια σύγχυση ήτανε μέσα του. «Δώσ' μου!». Κάτι ξέσπασε μες στο στήθος του, μια στοργή, μια τρυφερότητα, σαν πατέρας ένιωθε που

ταΐζει το παιδί του που πεινάει. Άρχισε να δίνει τη μια κουταλιά ύστερ' από την άλλη. Τα μάτια του ανθρώπου ήταν αλλιώςτικά τώρα. Τα μάτια του παιδιού ήταν αλλιώςτικά τώρα. Η βροχή έπεφτε πάντα. Το γραμμόφωνο έπαιζε πάντα. «Θεέ μου!» είπε ο άνθρωπος. Δεν είπε τίποτα αυτός».

Αντώνη Σαμαράκη Αντ.,
Η σαρξ, από τη συλλογή
διηγημάτων Ζητείται Ελπίς

* * *

«Πρέπει, λοιπόν, να μιλήσουμε, να πούμε αυτό που μας πνίγει, να μιλήσουμε για το φως. Το φως μπορεί να έλθει σε κάθε δύσκολη στιγμή της ζωής μας, σε κάθε πένθιμη στιγμή, σε κάθε ασθένεια και πόνο, στη μοναξιά και στη θλίψη, γιατί μπορείς να έχεις ελπίδα και με την ελπίδα να βγεις από το αδιέξοδο. Κι αυτό γιατί ο κάθε άνθρωπος, άνδρας ή γυναίκα, νέος ή γέρος έχει αναμμένη μία αόρατη δάδα η οποία είναι βαθειά μέσα στην καρδιά του. [...] Τούτος ο ουρανός είναι επτά φορές γαλάζιος. Να μπορούσαμε να δούμε τι κρύβει μέσα του... Ας γίνουμε ποιητές της δικής μας ζωής. Ας προσπαθήσουμε να βάζουμε κάθε ημέρα γαλάζιο στο βλέμμα μας, να χαμογελάμε με μια ανανεωμένη τρυφερότητα στις

πράξεις μας».

Ζορμπάς Κ., Πόνος,
Αγάπη, Ελπίδα

Δραστηριότητες

1. Μελετήστε το κείμενο «Η ιδέα της τέλει...». Άραγε ποια «πολιτικοκοινωνικά προβλήματα» εννοεί ο συγγραφέας; Συγκεντρώστε στον πίνακα επιγραμματικά τις ιδέες σας. Συζητήστε σε ομάδες ποια από αυτά τα προβλήματα απαιτούν «πνευματικές μεταλλαγές» για να λυθούν.
2. Μπορούμε να ελπίζουμε σε μια «ιδανική κοινωνία»; Σκεφτείτε την απάντηση και το επιχείρημά

σας. Εάν ορίσουμε στην αίθουσα μια νοητή γραμμή που αρχίζει από το «θετικό» και τελειώνει στο «αρνητικό», τοποθετηθείτε πάνω στη γραμμή ανάλογα με τη θέση σας. Συζητήστε τις διαφορετικές προσεγγίσεις.

3. Δείτε τις εικόνες στην ενότητα I.i. Σημειώστε 10 λέξεις σχετικά με αυτές. Συζητήστε στην ομάδα σας ποιες από τις λέξεις ταιριάζουν στη μία ή στην άλλη εικόνα και γιατί.

4. Ο Μητροπολίτης Μελίτων υπαινίσσεται ότι ο άνθρωπος συχνά επιδιώκει να λύσει τα προβλήματά του με λάθος τρόπους. Έτσι, υποκρίνεται ότι τα λύνει. Εάν συμφωνείτε με αυτή τη θέση,

σκεφτείτε ένα παράδειγμα που να τεκμηριώνει την άποψή σας και εκφράστε με μια δυναμική εικόνα.

5. Πώς καταλαβαίνετε τη φράση του Οδ. Ελύτη «Η αλήθειαμόνονέναντι θανάτου δίδεται»; Σκεφτείτε πρώτα ατομικά και έπειτα συζητήστε στην ομάδα σας.

6. Μελετήστε τον πίνακα του Βαν Γκογκ και τα δύο τραγούδια που ακολουθούν. Ποια κοινά σημεία αναγνωρίζετε; Σκεφτείτε ένα νέο τίτλο για τον πίνακα, που να είναι πιο κοντά στη σκέψη σας.

7. Πριν την τελευταία γραμμή του ποιήματος «Αν», προσθέστε μια δική σας φράση, που να ταιριάζει με το υπόλοιπο ποίημα, η οποία

να αρχίζει με τη λέξη «Αν...».

8. Δείτε τον μονόλογο από την ταινία του Τσάρλι Τσάπλιν «Ο μεγάλος Δικτάτωρ». Ποια είναι τα προβλήματα στα οποία αναφέρεται ο πρωταγωνιστής και ποιες οι λύσεις τους;

9. Με έμπνευση από το κείμενο «Πρέπει, λοιπόν, να μιλήσουμε...», σκεφτείτε στην ομάδα σας μια δύσκολη στιγμή της ζωής και εκφράστε την με μια δυναμική εικόνα. Τα παιδιά θεατές αποφασίστε πώς να τοποθετηθείτε μέσα στην εικόνα ώστε να συμβάλετε με κάποια λύση.

10. Ποια είναι η ανησυχία και η ελπίδα των ανθρώπων στο κείμενο του Αντ. Σαμαράκη και στα

**ποιήματα που προηγούνται; Σκε-
φτείτε πρώτα ατομικά και έπειτα
ομαδικά.**

II

Η ελπίδα των χριστιανών

**i. «Από το μνήμα το κενό
στους δρόμους του
κόσμου»: Το μήνυμα της
Ανάστασης ως κέντρο της
σωτηρίας**

**«Όταν πέρασε το Σάββατο, η
Μαρία η Μαγδαληνή και η Μαρία η
μητέρα του Ιακώβου, και η Σαλώμη,
αγόρασαν αρώματα, για να πάνε ν’**

30 / 102 - 103

αλείψουν το σώμα του Ιησού. Ήρθαν στο μνήμα πολύ πρωί την επομένη του Σαββάτου, μόλις ανέτειλε ο ήλιος.

Κι έλεγαν μεταξύ τους: «Ποιος θα μας κυλήσει την πέτρα από την είσοδο του μνήματος;» Γιατί ήταν πάρα πολύ μεγάλη. Μόλις όμως κοίταξαν προς τα 'κει, παρατήρησαν ότι η πέτρα είχε κυλήσει από τον τόπο της. Μόλις μπήκαν στο μνήμα, είδαν ένα νεαρό με λευκή στολή να κάθεται στα δεξιά, και τρόμαξαν.

Αυτός όμως τους είπε: «Μην τρομάζετε. Ψάχνετε για τον Ιησού από τη Ναζαρέτ, το σταυρωμένο. Αναστήθηκε. Δεν είναι εδώ. Να και το μέρος όπου τον είχαν βάλει. Πηγαίνετε τώρα και πείτε στους μαθητές

του και στον Πέτρο: «πηγαίνει πριν από σας στην Γαλιλαία και σας περιμένει· εκεί θα τον δείτε, όπως σας το είπε». Οι γυναίκες βγήκαν κι έφυγαν από το μνήμα γεμάτες τρόμο και δέος· δεν είπαν όμως τίποτα σε κανέναν, γιατί ήταν φοβισμένες».

Μκ 16, 1-8

Η Ανάσταση, τοιχογραφία στη Μονή της Χώρας

«Ο Χριστός αναστήθηκε από τους νεκρούς και όλος ο κόσμος γέμισε από αγαλλίαση. Κατάργησε με το ζωοποιό του θάνατο το θάνατο και όλοι όσοι βρίσκονταν στον Άδη ελευθερώθηκαν απ' τα δεσμά του. Άνοιξε τον Παράδεισο και τον έκανε προσιτό σε όλους. Πόσο, αλήθεια, μεγάλο βάθος, που δεν μπορεί να κατανοηθεί! Πόσο μεγάλο ύψος, που δεν μπορεί να μετρηθεί! Πόσο φρικτό μυστήριο, που υπερβαίνει τη δύναμη του νου! Υμνούν οι άγγελοι, επειδή ευφραίνονται για τη σωτηρία μας. Χαίρονται οι προφήτες βλέποντας να εκπληρώνονται οι προφητείες τους. Όλη η κτίση εορτάζει μαζί μας γιατί ξημέρωσε γι' αυτήν ημέρα σωτήρια, έλαμψε πάλι ο ήλιος της δικαιοσύνης».

Θεόδωρος Στουδίτης

«Ελάτε να πάρετε φως από το φως που δεν δύνει ποτέ»

«Άξαφνα, ο θάνατος παύει να αποτελεί μια «φυσιολογική» κατάσταση, και φαντάζει σαν κάτι αλλότριο, αφύσικο, διεστραμμένο κι αποτρόπαιο. Αναγνωρίζεται ως εχθρός: «Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος»».

Σμέμαν Αλ., Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος

ii. Το τραπέζι της Ευχαριστίας: Ενσωμάτωση με τον Χριστό και απελευθέρωση από το κακό

**«Όποιος είναι ευσεβής και φιλό-
θεος, ας απολαύσει την ωραία και
λαμπρή αυτή εορτή. [...] Η τράπεζα
είναι γεμάτη, απολαύστε την όλοι.
Ο μόσχος είναι άφθονος και ανεξά-
ντλητος. Δεν επιτρέπεται λοιπόν να
φύγει κάποιος πεινασμένος. Όλοι
απολαύστε το συμπόσιο που πα-
ρατίθεται για τους πιστούς. Όλοι
απολαύστε τα θεία δώρα που προ-
σφέρει η Θεία αγαθοσύνη. Κανένας
πια να μη θρηνεί τη φτώχεια του,
γιατί τώρα έγινε φανερή η Βασιλεία
του Θεού, εκείνη που προσφέρεται**

σ' όλους εξίσου. Κανένας να μην κλαίει πια τα πταίσματά του, γιατί συγχώρεσή μας είναι ο Αναστημένος. Κανένας ας μη φοβάται πια το θάνατο, γιατί ο θάνατος του Σωτήρα μας, μας ελευθέρωσε από το θάνατο και τη φθορά. Γιατί αν κι ο Σωτήρας μας κρατήθηκε από το θάνατο, τελικά τον εξαφάνισε. [...] Αναστήθηκε ο Χριστός και χαίρονται οι Άγγελοι. Αναστήθηκε ο Χριστός και η ζωή παντού βασιλεύει. Αναστήθηκε ο Χριστός και δεν θα μείνει πια κανένας νεκρός στο μνήμα. Γιατί με την Ανάστασή Του ο Χριστός έγινε η αρχή της αναστάσεως όλων όσων έχουν κοιμηθεί».

Ιωάννης Χρυσόστομος,
Κατηχητικός Λόγος
εις το Άγιον Πάσχα Α'

«Κοινωνοί του ερχόμενου κόσμου»

«Η λειτουργία της Εκκλησίας είναι πάντα μια αναφορά, μια μεταρσίωση, ένα ανέβασμα. Η Εκκλησία βρίσκει την ουρανική αυτοπλήρωσή της στον καινό αιώνα που ο Χριστός εγκαινίασε με το θάνατο, την ανάσταση και την ανάληψη Του και που δόθηκε στην Εκκλησία την ημέρα της Πεντηκοστής, ως η ζωή της, ως το «τέλος» προς το οποίο βαδίζει. Στον κόσμο τούτο ο Χριστός είναι σταυρωμένος, το σώμα του κομματιασμένο, το αίμα του χυμένο καταγής. Και πρέπει να βγούμε από τον κόσμο τούτο, πρέπει με το Χριστό να ανεβούμε στον ουρανό και

να γίνουμε κοινωνοί του ερχόμενου κόσμου».

Σμέμαν Αλ., Για να ζήσει ο κόσμος

«Όλοι μαζί»

Η Θεία Ευχαριστία προσφέρεται για όλη την κτίση. Οι μετέχοντες σε αυτή συγκροτούν ένα σώμα με τον Χριστό, τη Θεοτόκο, τους αγίους και όλους τους πιστούς, ζωντανούς και κεκοιμημένους. Στη Θεία Ευχαριστία φανερώνεται η Εκκλησία.

iii. «Λειτουργία μετά τη Θεία Λειτουργία»: Η συνεχής προσπάθεια για μεταμόρφωση ολόκληρης της ζωής σε μια ζωή ευχαριστίας

«Χωρεί λοιπόν ένα είδος παραιτήσεως και επιβάλλεται να πεις, το εγώ μου είν' ένας άλλος. Άλλος ο Χριστός και η Αγία αυτού Εκκλησία, όπου συνεχίζει υπάρχων. Άλλος ο πλησίον μας άνθρωπος που εν Χριστώ, μέσα στην Εκκλησία, παντρευόμαστε. Άλλος! Εκείνη γυναίκα και αυτός άνδρας. Και όμως τον αγαπώ ως εαυτόν μου. Άλλος υπήρξε ο ανάδοχός μου που μ' έντυσε τη στολή της πίστεως, όταν

βαπτίστηκα εν Χριστώ μωρό παιδί και δεν καταλάβαινα. Τόσοι άλλοι είμαι εγώ. Η Εκκλησία είναι το σώμα μου».

**Πεντζίκης Ν. Γ.,
Προς Εκκλησιασμόν**

«Ο όρος «λειτουργία μετά τη Λειτουργία», που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στις διαχριστιανικές σχέσεις, είναι νέος. [...] Αποτελεί συνειδητή εκλογή, για να υπογραμμιστεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ της ευχαριστιακής κοινωνίας και του κόσμου, ή αλλιώς για να τονιστεί η δυναμική εμπλοκή της ευχαριστιακής κοινωνίας στον κόσμο».

**Τσομπανίδης Στ., Λειτουργία
μετά τη Λειτουργία**

««Εν ειρήνη προέλθωμεν», λέει ο ιερουργός αφήνοντας το θυσιαστήριο, και αυτή είναι η τελευταία εντολή της λειτουργίας. Δεν πρέπει να απομείνουμε στο Όρος Θαβώρ, και ας ξέρουμε πώς είναι καλό για μας να βρισκόμαστε εκεί. Μας στέλνουνε πίσω. Τώρα όμως — «είδομεν το φως το αληθινόν, ελάβομεν πνεύμα επουράνιον». Και πρέπει να «ξεκινήσουμε» και να αρχίσουμε την ατέρμονη αποστολή της Εκκλησίας, ως μάρτυρες αυτού του Φωτός, ως μάρτυρες αυτού του Πνεύματος».

**π. Αλεξάνδρου Σμέμαν,
Για να ζήσει ο κόσμος**

Ο Ανανεωτής, Μ. Βαρλάμης

«Στην πορεία της χριστιανικής ιστορίας υπάρχουν δύο διαφορετικές τάσεις για τη σχέση του χριστιανού με τον κόσμο. Η μία αναφέρεται σε εκείνη την ομάδα, η οποία ταυτίζει τον Χριστιανισμό με την επουράνια βασιλεία. Αυτή η αντίληψη δεν επιτρέπει να ασχολείται ο πιστός με τα γήινα, την πολιτική,

την οικονομία, τα κοινωνικά προβλήματα. Είναι μία θέση πολλών χριστιανών, οι οποίοι αισθάνονται αδύνατοι να ασχοληθούν με καθετί το κοινό, δηλαδή το ανθρώπινο. Η δεύτερη ομάδα προσπαθεί να πράξει το ακριβώς αντίθετο. Μετατρέπει την Εκκλησία σε χώρο έντονου κοινωνικού προβληματισμού. [...]

Σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να δεχθούμε την απομόνωση της Εκκλησίας και του χριστιανού από τα κοινωνικά προβλήματα και μάλιστα των σημερινών κοινωνικών προκλήσεων».

**Ζορμπάς Κ., Η ανθρώπινη αξία
στις κοινωνικές ουτοπίες**

iv. Ο βιβλικός λόγος: Ελπίδα για όλο τον κόσμο

«Αλλά, όπως λέει η Γραφή, μάτι δεν τα είδε κι ούτε τ' άκουσε αυτί κι ούτε που τα 'βαλε ο λογισμός του ανθρώπου, όσα ετοίμασε ο Θεός για κείνους που τον αγαπούν».

A Κορ 2, 9

«Αυτά που τώρα υποφέρουμε, δεν ισοσταθμίζουν τη δόξα που μας επιφυλάσσει ο Θεός στο μέλλον. Γιατί όλη η κτίση προσμένει με λαχτάρα πότε θα φανερωθεί η δόξα των παιδιών του Θεού. Ξέρετε, βέβαια, πως η κτίση υποτάχθηκε κι αυτή στη φθορά, όχι γιατί το ήθελε αλλά γιατί έτσι θέλησε αυτός που

την υπέταξε. Έχει όμως πάντοτε την ελπίδα, κι αυτή ακόμα η κτίση, πως θ' απελευθερωθεί από την υποδούλωσή της στη φθορά, και θα μετάσχει στην ελευθερία που θ' απολαμβάνουν τα δοξασμένα παιδιά του Θεού».

Ρωμ 8, 18-21

– Οι δικές μας καρδιές μπορούν να γίνουν ψωμί και νερό και φωλιές για περιστέρια; ρώτησαν [τα παιδιά] μ' ένα στόμα.

– Μπορούν! Πώς δεν μπορούν! Αρκεί να το θελήσετε! είπε ο αρχάγγελος και χαμογέλασε. Και πάλι έσταξαν μέλι και ζάχαρη κι αγγελολούλουδα τα χείλη του.

– Θέλουμε! [...] φώναξαν όλα

μαζί τα παιδιά. Αλλά πώς;

– Οι καρδιές σας θα βρουνε τον τρόπο, είπε πάλι ο αρχάγγελος.

Και τότε, ένας μαγικός αέρας φύσηξε. Πήρε τη λύπη απ' τις καρδιές μας. Τις γέμισε ελπίδα και χαρά. Κι απλώσαμε τα χέρια τα παιδιά. Κι απλώσανε τις φτερούγες τους οι άγγελοι και τ' αγγελάκια. Κι απλώσαν τα φτερά τους τα πουλιά. Κι αγκαλιαστήκαμε. Κι έτσι αγκαλιασμένοι, αρχίσαμε να χορεύουμε. Χορεύαμε και τραγουδούσαμε. Και λέγαμε ξανά και ξανά το τραγούδι της καρδιάς. Το τραγούδι της δικής μας καρδιάς! «Την καρδιά μου σπέρνω στο λιβάδι...».

**Σορδαλά-Κακατσάκη Ε.,
Με λένε Ελπίδα**

ν. «Καινούς ουρανούς και γην καινήν προσδοκώμεν»

«Εμείς όμως, σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού, προσμένουμε καινούριους ουρανούς και καινούρια γη, όπου θα βασιλεύει η δικαιοσύνη».

Β Πε 3, 13

«Αν λοιπόν η Εκκλησία... είναι Σώμα Χριστού ή ο Χριστός παρεινόμενος στους αιώνες, τούτο σημαίνει ότι ο Χριστός είναι παρών στην Ιστορία, έχει σάρκα. [...] Η Αλήθεια και Ζωή, ο Χριστός, η Εκκλησία Του, πρέπει να ενδύονται κάθε στιγμή την πολιτιστική σάρκα του κόσμου, τα ουσιώδη του κάθε

λαού. Η φλόγα της Πεντηκοστής, που καταργεί γλωσσικά, εθνικά και πολιτιστικά σύνορα, συνεχίζει να καίει. Κάθε στιγμή, κάθε λεπτό είναι μια Πεντηκοστή. Είναι μια νέα παρουσία του Αγίου Πνεύματος, που δεν ανήκει αποκλειστικά και προνομιακά σ' ένα πολιτισμό, σ' ένα λαό και στους εκφραστές του. [...] Το ότι το Ευαγγέλιο ενδύεται τη σάρκα του κόσμου σημαίνει ότι όχι μόνο δεν απορρίπτει κανένα πολιτισμό εκ προοιμίου, αλλά μπολιάζεται στον υπάρχοντα με σκοπό τη μεταμόρφωση, τη χριστοποίηση, την εκκλησιαστικοποίησή του. Γιατί ό,τι δεν προσλαμβάνεται, ό,τι δεν θεραπεύεται, δεν σώζεται. Ναι υπάρχουν στοιχεία που δεν μπορούν να κρατηθούν, να αντέξουν

το φώς του ευαγγελίου, γιατί περι-
κλείουν θάνατο και εμείς μιλάμε για
Ανάσταση, για Ζωή».

Αλέξανδρος, Μητροπολίτης
Νιγηρίας, Ιεραποστολή
και Πολιτισμός

Δραστηριότητες

1. Μελετήστε το κείμενο Μκ 16,
1-8 για την Ανάσταση. Σκεφτεί-
τε τα συναισθήματα των μαθη-
τών που είδαν το κενό μνημείο
και τον άγγελο. Μπείτε στη θέση
τους για μια στιγμή και κάντε μια
σκέψη (σε πρώτο πρόσωπο),
όπως ενδεχομένως θα σκεφτό-
ντουσαν. Σχηματίστε ένα κύκλο
και πείτε (ένας ένας ή και όλοι

μαζί) τη σκέψη σας, σε πρώτο πρόσωπο, ακριβώς όπως τη διατυπώσατε. Συζητήστε σχετικά.

2. Μελετήστε την εικόνα της Ανάστασης. Προσπαθήστε να ανακαλύψετε μέσα σε αυτή όσα αναφέρει στο κείμενο που ακολουθεί του Θεόδωρου Στουδίτη.

3. Με αφετηρία την εικόνα της αφής του αγίου φωτός και το κείμενο που ακολουθεί, σκεφτείτε, πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, για ποιους λόγους η Ανάσταση είναι αιτία χαράς για τους Χριστιανούς;

4. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος ονομάζει τη Θεία Ευχαριστία «τραπέζι». Ας σκεφτούμε ότι για να γίνει οποιοδήποτε «τραπέζι»

υπάρχουν ή χρειάζονται: Οικο-
δεσπότης, αιτία και σκοπός της
πρόσκλησης, προσκεκλημένοι,
παρέα, φαγητό, χαρά κλπ. Τη-
ρουμένων των αναλογιών, σκε-
φτείτε τα ανάλογα στοιχεία για το
«τραπέζι» της Θείας Ευχαριστίας.

5. Πώς καταλαβαίνετε τις φράσεις
του Νίκου-Γαβριήλ Πεντζίκη «τό-
σοι άλλοι είμαι εγώ» και «η Εκ-
κλησία είναι το σώμα μου»;

6. Μετά τη Λειτουργία οι χριστια-
νοί είναι «μάρτυρες του Φωτός»
(Σμέμαν). Με αφετηρία όσα έχου-
με μάθει μέχρι τώρα, σημειώστε
σε ένα πόστερ επιγραμματικές
φράσεις που εκφράζουν τέτοιες
«μαρτυρίες» ή προεκτάσεις αυ-
τού του γεγονότος.

7. Χωριστείτε σε δυο ομάδες και προετοιμάστε αντίστοιχα επιχειρήματα υπέρ της μίας ή της άλλης τάσης που αναφέρει το κείμενο «Στην πορεία...». Συζητήστε μεταξύ σας, εκθέτοντας διαδοχικά τα επιχειρήματά σας (debate).

8. Ακούστε το τραγούδι «Ρίχνω την καρδιά μου στο πηγάδι» του Ι. Καμπανέλλη. Αναζητήστε κοινά στοιχεία με το απόσπασμα του διηγήματος «Με λένε Ελπίδα».

9. Σύμφωνα με το τελευταίο κείμενο, η Εκκλησία οφείλει να «προσλαμβάνει» τον κόσμο. Στην ομάδα σας, εκφράστε αυτήν την ιδέα με ένα εικαστικό έργο.

III

Δράση και αγώνας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου

- i. «Υπέρ της του κόσμου ζωής» ή αλλιώς «Για να ζήσει ο κόσμος»: Προσωπική ευθύνη και κοινή επιδίωξη

Ποιητής και Μούσα, Ν. Εγγονόπουλος, 1938

«Η επανάσταση των συνειδήσεων»

«Εποχές και καταστάσεις, που χαρακτηρίζονται σαν κρίση και αδιέξοδο πολιτισμού, δεν θεραπεύονται μόνο με οικονομικές και κοινωνικές επαναστάσεις πρόσκαιρες και εφήμερες, τυραννικές και αντιφατικές, αλλά υπερνικούνται με μεγάλες αναγεννητικές δημιουργίες που ξεκινούν από τα βάθη του ανθρώπου, από τη Συνείδησή του, συλλογικοποιούνται σε ομαδική παγκόσμια συνείδηση και οδηγούν σε νέους καλύτερους ανασχηματισμούς, πάνω στις σχέσεις του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του, πάνω σε κοινωνικές δομές, ανωτέρου επιπέδου. Αυτό ονομάζουμε **ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ**

**κι αυτοκηρύσσομε σήμερα στην
εορτή της Πεντηκοστής, που 'ναι
ημέρα πνευματικής ανακαίνισης και
αναδημιουργίας του ανθρώπου και
του κόσμου. Αυτό ονομάζομε ΕΠΑ-
ΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ και
καλούμε άτομα και λαούς σε μια
πνευματική αφύπνιση, σε μια διαρ-
κή εγρήγορση και δραστική αντί-
σταση στις παντοειδείς αλλοτριώ-
σεις του ανθρώπινου προσώπου
που επιβάλλουν οι κοινωνικές, οι-
κονομικές και πολιτιστικές δομές
των καιρών μας. [...] Μετρούμε την
αγωνία του κόσμου και την ευθύνη
μας για το μέλλον της ανθρωπότη-
τας κι αποφασίζομε να καταγγείλο-
με τις παράλογες δαιμονικές δυνά-
μεις, που κυβερνούνε τη ζωή της,**

να αντιδράσωμε στο σφαλερό προ-
σανατολισμό που ακολουθούμε και
να χαράξωμε νέους ίσιους δρόμους
στη ζωή του κόσμου. Μετρούμε την
αγωνία του κόσμου και την ευθύνη
μας για το μέλλον και αποφασίζομε
την έκρηξη της ατομικής βόμβας
στον ηθικό κόσμο: Κηρύσσομε την
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ
[...]

Γαλανάκης Ειρηναίος,
Μητροπολίτης Κισάμου,
Η επανάσταση των συνειδήσεων

«Η αγάπη του Θεού είναι το θε-
μέλιο του κόσμου. Στο Χριστό εμείς
θυμόμαστε. Γινόμαστε και πάλι όντα
ανοιχτά στην αγάπη και θυμόμαστε.

Η Εκκλησία στο χωρισμό της από τον «κόσμο τούτον», στο ταξίδι της στον Ουρανό, θυμάται τον κόσμο, θυμάται όλους τους ανθρώπους, θυμάται σύνολη την πλάση και την προσκομίζει με αγάπη στο Θεό. Η Ευχαριστία είναι το μυστήριο της κοσμικής ανάμνησης: είναι αληθινά μια αποκατάσταση της αγάπης ως της ίδιας της ζωής του κόσμου».

Σμέμαν Αλ., Για να ζήσει ο κόσμος

* * *

**Αλλά κάτεχε ότι
μονάχα κείνος που παλεύει το
σκοτάδι μέσα του
θα 'χει μεθαύριο μερτικό δικό του
στον ήλιο.**

Ελύτης Οδ., Άξιον Εστί

* * *

Μα εγώ μ' ένα άγριο περήφανο
χορό,
σαν αετός πάνω απ' τις λύπες θα
πετάξω.

Σιγά μην κλάψω, σιγά μη
φοβηθώ.

Θα πάω να χτίσω μια φωλιά
στον ουρανό,
θα κατεβαίνω μόνο αν θέλω να
γελάσω.

Σιγά μην κλάψω, σιγά μη
φοβηθώ.

Αγγελάκας Γιάννης,
Σιγά μην κλάψω

ii. Η ανατροπή των κριτηρίων της ζωής: Οι Μακαρισμοί (Μτ 5, 3-12)

«Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στον Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.

Μακάριοι όσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και το κακό που κυριαρχεί

στον κόσμο, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από τον Θεό.

Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους,

γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.

Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος

**του Θεού,
γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την
επιθυμία τους.**

**Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος
στους άλλους,
γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το
έλεός του.**

**Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρ-
διά,
γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο
του Θεού.**

**Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη
στους ανθρώπους,
γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά
του Θεού.**

**Μακάριοι όσοι διώκονται για την
επικράτηση του θελήματος του
Θεού,
γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία
του Θεού.**

**Μακάριοι είστε όταν σας χλευάσουν
και σας καταδιώξουν και σας κακο-
λογήσουν με
κάθε ψεύτικη κατηγορία εξαιτίας
μου.**

**Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλία-
ση, γιατί θ' ανταμειφθείτε με το πα-
ραπάνω στους ουρανούς. Έτσι κα-
ταδίωξαν και τους προφήτες πριν
από σας».**

Μτ 5, 3 - 12

* * *

**«Στρατευόμενη Εκκλησία, δηλ.
μια Εκκλησία, που στρατεύεται και
αγωνίζεται. Μια Εκκλησία που ξε-
κινά από το Σταυρό, περνά από τις
Κατακόμβες, ζορίζεται, φυλακίζεται,**

**ρίχνεται στα θηρία και τα γιουχαΐ-
σματα των αμφιθεάτρων και τα Συ-
ναξάρια της, σε κάθε εποχή, είναι
γεμάτα από Μάρτυρες και Ομολο-
γητές. [...] Στρατευόμενη Εκκλησία:
Μια Εκκλησία που μάχεται μέσα
στον κόσμο και πληγώνεται μέσα
στον Κόσμο και λερώνεται μέσα
στον Κόσμο κι όμως φωτίζει τον
Κόσμο και τον αγιάζει και τον πα-
ρηγορεί και μένει στον αιώνα ελπί-
δα και σωτηρία του Κόσμου».**

**Γαλανάκης Ειρηναίος,
Μητροπολίτης Κισάμου,
Στρατευόμενη Εκκλησία**

**«Η ιστορία καλεί ήδη τον Χρι-
στιανισμό στο τιμόνι του κόσμου.
Τον καλεί στις δύο επαναστάσεις**

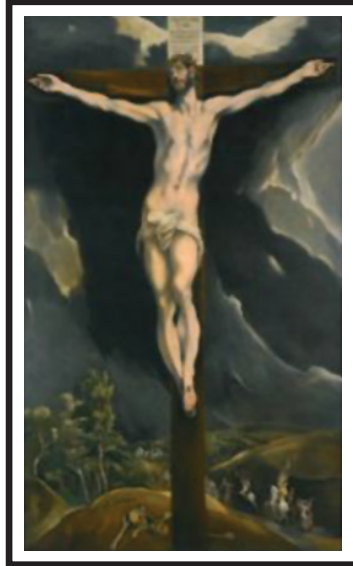
της αδικίας και του μίσους, να δώσει τη δική του επανάσταση: Την επανάσταση της Αγάπης. Την επανάσταση που θα δώσει την κοινωνική δικαιοσύνη χωρίς να καταστρέψει τον άνθρωπο».

Ψαρουδάκης Ν., Η επανάσταση της αγάπης. Η χριστιανική λύση του κοινωνικού προβλήματος

Ο καθολικός επίσκοπος Όσκαρ Ρομέρο αγωνίστηκε και θυσιάστηκε υπερασπιζόμενος τους κοινωνικά αδικημένους και ανήμπορους

**Με τόσα φύλλα σου γνέφει ο ήλιος
καλημέρα
με τόσα φλάμπουρα λάμπει, λάμπει
ο ουρανός
και τούτοι μέσ' τα σίδερα και κείνοι
μεσ' το χώμα.
Σώπα όπου να 'ναι θα σημάνουν οι
καμπάνες.
Αυτό το χώμα είναι δικό τους και
δικό μας.**

**Ρίτσος Γ. - Θεοδωράκης Μ.,
Θα Σημάνουν Οι Καμπάνες**

iii. «Μη μεριμνάτε»: Από τον άκρατο καταναλωτισμό στον σεβασμό της ζωής

«Γι' αυτό, λοιπόν, σας λέω: Μη μεριμνάτε για τη ζωή σας, τι θα φάτε και τι θα πιείτε ούτε για το σώμα σας, τι θα ντυθείτε. Η ζωή δεν είναι σπουδαιότερη από την τροφή; Και το σώμα δεν είναι σπουδαιότερο από το ντύσιμο; Κοιτάξτε τα πουλιά που δε σπέρνουν ούτε θερίζουν ούτε συνάζουν αγαθά σε αποθήκες, κι όμως ο ουράνιος Πατέρας σας τα τρέφει· εσείς δεν αξίζετε πολύ περισσότερο απ' αυτά; Κι έπειτα, ποιος από σας μπορεί με το άγχος του να προσθέσει έναν πήχυ στο ανάστημά του; Και γιατί

τόσο άγχος για το ντύσιμό σας; Ας σας διδάξουν τα αγριόκρινα πώς μεγαλώνουν· δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν· κι όμως σας βεβαιώνω πως ούτε ο Σολομών σ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια δεν ντυνόταν όπως ένα από αυτά. Αν όμως ο Θεός ντύνει έτσι το αγριόχορτο, που σήμερα υπάρχει κι αύριο θα το ρίξουν στη φωτιά, δε θα φροντίσει πολύ περισσότερο για σας, ολιγόπιστοι; Μην έχετε, λοιπόν, άγχος και μην αρχίσετε να λέτε: «τι θα φάμε;» ή «τι θα πιούμε;» ή «τι θα ντυθούμε;» γιατί για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται το Θεό· ο ουράνιος όμως Πατέρας σας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ' όλα αυτά. Γι' αυτό πρώτα απ' όλα να επιζητείτε τη βασιλεία του Θεού και την επικράτηση του θελήματός του, κι όλα

αυτά θα ακολουθήσουν. Μην αγωνιάτε, λοιπόν, για το αύριο, γιατί η αυριανή μέρα θα έχει τις δικές της φροντίδες. Φτάνουν οι έγνοιες της κάθε μέρας».

ΜΤ 6, 25-34

**Πολλά δε θέλει ο άνθρωπος
να 'ν' ήμερος να 'ναι άκακος
λίγο φαΐ λίγο κρασί
Χριστούγεννα κι Ανάσταση**

**Ελύτης Οδ.,
Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας**

iv. Από την αδιαφορία και τη σκληρότητα στο αδαπάνητο έλεος και στη συγχώρηση

«Τότε πήγε ο Πέτρος και του είπε: «Κύριε, πόσες φορές θα σφάλλει σ' εμένα ο αδερφός μου και θα τον συγχωρήσω; Ως επτά φορές;» Του λέει ο Ιησούς: «Δε σου λέω ως επτά, αλλά ως εβδομήντα φορές επτά»».

Μτ 18, 21-22

«Η μεγαλύτερη αίρεση, η μητέρα των αιρέσεων, ο εγωκεντρισμός. Προσωπικός, ομαδικός, φυλετικός, τοπικιστικός, εκκλησιαστικός κ.λ.π., που δηλητηριάζει τις ανθρώπινες σχέσεις και κάθε μορφή

αρμονικής και δημιουργικής συνύπαρξης. Και σε άλλες ευκαιρίες και Συνέδρια για την παγκόσμια ειρήνη, έχουμε διατυπώσει την πεποίθηση ότι «το αντίθετο της ειρήνης δεν είναι ο πόλεμος αλλά ο εγωκεντρισμός· ατόμων, κρατών, διαφορών συνόλων». Και σε αυτή τη διχαστική νόσο το μόνο αντίδοτο παραμένει η ανιδιοτελής αγάπη, όπως την έχει καθορίσει και την έχει σαρκώσει ο Χριστός και όσοι πιστά τον ακολουθούν. Για αυτό και η συμβολή της Εκκλησίας παραμένει διαχρονικά πολύτιμη και αναντικατάστατη».

**Αναστάσιος Αρχιεπίσκοπος
Τιράνων, Εναρκτήρια Συνεδρίαση
της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου**

«Για να γίνει κανείς χριστιανός, πρέπει να έχει ποιητική ψυχή, πρέπει να γίνει ποιητής. «Χοντρές» ψυχές κοντά Του ο Χριστός δεν θέλει. Ο χριστιανός, έστω και μόνο όταν αγαπάει, είναι ποιητής, είναι μες στην ποίηση. Την αγάπη ποιητικές καρδιές την ενστερνίζονται, τη βάζουν μέσα στην καρδιά τους, την αγκαλιάζουν τη νιώθουν βαθιά».

**Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου,
Βίος και Λόγοι**

Συγχώρηση, Γ. Κόρδης

71 / 113

ν. «Να υπάρχει σε όλους ισότητα»: Από την αδικία στον αγώνα για την επικράτηση της δικαιοσύνης και της ισότητας (Ησ 26, 9 και Β Κορ 8, 13)

«Τη νύχτα η ψυχή μου σε ποθεί· από τα βάθη μου σ' αποζητάω. Όταν οι κρίσεις σου εφαρμόζονται στη γη μαθαίνει τη δικαιοσύνη η οικουμένη».

Ησ 26, 9

«Σκοπός βέβαια δεν είναι να στερηθείτε εσείς για να ανακουφίσετε τους άλλους, αλλά να υπάρχει σε όλους ισότητα».

Β Κορ 8, 13

«Οι εκρήξεις φονταμενταλισμού που παρατηρούνται στους κόλπους διαφόρων θρησκειών αποτελούν έκφραση νοσηρής θρησκευτικότητας. Ο νηφάλιος διαθρησκειακός διάλογος συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της ειρήνης και της καταλλαγής. Το λάδι του θρησκευτικού βιώματος πρέπει να χρησιμοποιείται για να επουλώνει πληγές και όχι για να αναζωπυρώνει τη φωτιά των πολεμικών συρράξεων. Η Ορθόδοξη Εκκλησία καταδικάζει απεριφράστως την επέκταση της πολεμικής βίας, τους διωγμούς, την εκδίωξη και δολοφονία μελών θρησκευτικών κοινοτήτων, τον εξαναγκασμό για την αλλαγή της θρησκευτικής πίστεως, την εμπορία

προσφύγων, τις απαγωγές, τα βασανιστήρια, τις ειδικές εκτελέσεις. Καταγγέλλει την καταστροφή των θρησκευτικών συμβόλων και μνημείων πολιτισμού... Όπως ιδιαίτερα απευθύνουμε έκκληση στους ισχυρούς της γης για την επικράτηση της ειρήνης και της δικαιοσύνης στις χώρες προελεύσεως των προσφύγων. Προτρέπουμε τις πολιτικές αρχές, τους πολίτες και τους Ορθοδόξους Χριστιανούς στις χώρες που καταφεύγουν οι εξουθενωμένοι πρόσφυγες, να συνεχίσουν να προσφέρουν από το περίσσειμα και από το υστέρημα των δυνατοτήτων τους».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης
Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας,
Κρήτη, 2016

Ο Ιωάννης Χρυσόστομος για την κοινωνική αδικία

«Δε φρίττεις, άνθρωπε, δεν κοκκινίζεις από ντροπή, όταν χαρακτηρίζεις επιτιθέμενο αυτόν που παλεύει για το ψωμί του; Αυτός, αν και φέρεται επιθετικά, ωστόσο δικαιούται τη συμπάθειά μας, γιατί τόσο πολύ πιέζεται από την πείνα, ώστε αναγκάζεται να φορέσει το προσωπείο της επιθετικότητας. [...] Και πρέπει να σου πω ακόμα πως αυτός που επιτίθεται στην πραγματικότητα είσαι συ, γιατί αν και έρχεσαι τακτικά στην Εκκλησία και ακούς τα κηρύγματά μου, στην αγορά εν τούτοις προτιμάς και το χρυσάφι και τις επιθυμίες και τις ανθρώπινες φιλίες σου, παρά τις

δικές μου προτροπές».

Ιωάννης Χρυσόστομος, Ερμηνεία
στην προς Ρωμαίους Επιστολή

vi. «Εάν ταις γλώσσαις των
ανθρώπων λαλώ»: Από την
εχθρότητα και τη βία στην
ειρήνη και την χωρίς όρια
αγάπη

Ο Ύμνος της Αγάπης

«Αν μπορώ να λαλώ όλες τις
γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα
και των αγγέλων, αλλά δεν έχω
αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι
μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης
καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγ-
μός.

Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα.

Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' ωφελεί. Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό.

**Εκείνος που αγαπάει, όλα τα
ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για
όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.**

**Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να
υπάρχει».**

Α Κορ 13, 1-8

**Ο σπλαχνικός πατέρας, Μπαρτολο-
μέ Εστέμπαν Μουρίγιο, 1667-70**

Αγάπη προς όλους

Η σύλληψη του Ιησού, Δ. Θεοτοκόπουλος

«Σ' εσάς όμως που μ' ακούτε λέω: Αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευεργετείτε όσους σας μισούν· δίνετε ευχές σ' όσους σας δίνουν κατάρες, προσεύχεστε γι' αυτούς που

σας κακομεταχειρίζονται.

Σ' όποιον σε χαστουκίζει στο ένα μάγουλο, γύριζε και το άλλο· κι αν κάποιος σου πάρει το πανωφόρι, μην τον εμποδίσεις να πάρει και το πουκάμισο. Σ' όποιον σου ζητάει κάτι δίνε το, κι αν κάποιος σου πάρει αυτό που σου ανήκει, μη ζητάς να σου το επιστρέψει. Όπως θέλετε να σας συμπεριφέρονται οι άνθρωποι, έτσι ακριβώς να συμπεριφέρεστε κι εσείς σ' αυτούς. Γιατί, αν αγαπάτε αυτούς που σας αγαπούν, ποια εύνοια περιμένετε από το Θεό; Αφού και οι αμαρτωλοί αγαπούν αυτούς που τους αγαπούν. Κι αν κάνετε καλό σ' αυτούς που σας κάνουν καλό, ποια εύνοια περιμένετε από το Θεό; Και οι αμαρτωλοί το ίδιο κάνουν. Αν δανείζετε σ'

όσους ελπίζετε να σας τα επιστρέψουν, ποια εύνοια περιμένετε από το Θεό; Και οι αμαρτωλοί δανείζουν στους ομοίους τους για να τα πάρουν πίσω.

Αντίθετα, εσείς ν' αγαπάτε τους εχθρούς σας, να κάνετε το καλό και να δανείτε, χωρίς να περιμένετε να πάρετε πίσω τίποτα. Έτσι, ο Θεός, που είναι καλός ακόμα και με τους αχάριστους και τους κακούς, θα σας ανταμείψει με το παραπάνω και θα σας κάνει παιδιά του. Να είστε λοιπόν σπλαχνικοί, όπως σπλαχνικός είναι κι ο Θεός Πατέρας σας».

Λκ 6, 27- 40

* * *

«Τί είναι η αγάπη, αδερφοί μου; μας έλεγε κι ανοιγοκλειούσε τα χέρια του σα να 'θελε να μας αγκαλιάσει· τί 'ναι η αγάπη, αδερφοί μου; δεν είναι μονάχα συμπόνια μήτε καλοσύνη· στη συμπόνια είναι δύο, αυτός που πονάει κι αυτός που συμπονάει· στην καλοσύνη είναι δύο, αυτός που δίνει κι αυτός που δέχεται· μα στην αγάπη είναι ένας, σμίγουν οι δύο και γίνονται ένα, δεν ξεχωρίζουν· το εγώ κι εσύ αφανίζονται· αγαπώ θα πει χάνουμαι».

**Καζαντζάκης Ν.,
Ο Φτωχούλης του Θεού**

vii. «Να έχουμε μόνο αυτή τη σκέψη: να σωθούν οι πάντες»: Από το τοπικό χρέος στο παγκόσμιο

«Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη»

«Το Πνεύμα του Χριστού, που μου έδωσε ο Κύριος, θέλει να σωθούν όλοι, να γνωρίσουν όλοι τον Θεό. Ο Κύριος έδωσε στον ληστή τον παράδεισο· έτσι θα δώσει τον

παράδεισο και σε κάθε αμαρτωλό.
[...] Κύριε, όλοι οι λαοί είναι έργο
των χειρών Σου. Απομάκρυνε τους
από την έχθρα και το μίσος και
δώσε τους μετάνοια, για να γνωρί-
σουν όλοι την αγάπη Σου. [...] Κύ-
ριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη.
Δώσε σ' όλους τους λαούς της γης
να γευθούν την αγάπη Σου, να μά-
θουν πως Σου μας αγαπάς σαν μη-
τέρα κι ακόμη περισσότερο. Γιατί
μπορεί κι η μητέρα να ξεχάσει το
παιδί της, αλλά Σου ποτέ, γιατί αγα-
πάς απείρως το πλάσμα Σου και η
αγάπη δεν μπορεί να λησμονήσει
[...]».

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος,
Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης

«Στην παγκοσμιότητα δεν αντίθεται ο τόπος· αντιστρόφως, αποτελεί το ζωτικό έδαφός της. Η παγκοσμιότητα δεν σχετίζεται με την αδιαφορία, η οποία δεν αμφισβητεί το τοπικό διότι απλούστατα δεν την ενδιαφέρει. Κριτήριο είναι κατά πόσον η «τοπικότητα» εκφράζει αυθεντικά την κοινή ανθρώπινη φύση. Ένας χριστιανός ασκητής μπορεί να είναι περισσότερο παγκόσμιος από έναν ανέστιο ταξιδιώτη της εποχής μας, ο οποίος ταξιδεύει για να δραπετεύσει από τις συγκεκριμένες συνθήκες της ζωής του και ο οποίος αισθάνεται παντού ξένος. Ο πρώτος, όταν είναι γεμάτος αγάπη για τον κόσμο, είναι πράγματι παγκόσμιος, βρίσκεται οργανικά

τοποθετημένος μέσα στην παγκόσμια κοινωνία. Ανυψώνει σιωπηρά το κοινό ανθρώπινο φύραμα με την αδιάκοπη υπέρβαση του εγώ του, με την προσευχή, με την υπαρξιακή μετοχή στην ενυπόστατη Αγάπη... Οι χριστιανοί, και μάλιστα οι Ορθόδοξοι, δεν αισθανόμαστε αμηχανία ούτε αιφνιδιαζόμαστε από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Η οικουμενικότητα υπήρξε ο αυτόνοτος πνευματικός μας χώρος. Η διάσταση της παγκοσμιότητας αποτελεί βασικό συστατικό της Ορθοδοξίας».

**Αναστάσιος Αρχιεπίσκοπος
Τιράνων, Παγκοσμιότητα
και Ορθοδοξία**

«Κανείς δεν πρέπει να θέλει να σωθεί μόνος του, χωρίς να σωθούν και οι άλλοι. Είναι λάθος να προσεύχεται κανείς για τον εαυτό του, για να σωθεί ο ίδιος. Τους άλλους πρέπει ν' αγαπάμε και να προσευχόμαστε να μη χαθεί κανείς· να μπουν όλοι στην Εκκλησία. Αυτό έχει αξία».

**Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου,
Βίος και Λόγοι**

viii. «Πάσα η κτίσις συστενάζει και συνωδίνει άχρι του νυν»: Από τον εφιάλτη της καταστροφής στη διάσωση της ζωής

«Αυτά που τώρα υποφέρουμε, δεν ισοσταθμίζουν τη δόξα που μας επιφυλάσσει ο Θεός στο μέλλον. Γιατί όλη η κτίση προσμένει με λαχτάρα πότε θα φανερωθεί η δόξα των παιδιών του Θεού. Ξέρετε, βέβαια, πως η κτίση υποτάχθηκε κι αυτή στη φθορά, όχι γιατί το ήθελε αλλά γιατί έτσι θέλησε αυτός που την υπέταξε. Έχει όμως πάντοτε την ελπίδα, κι αυτή ακόμα η κτίση, πως θ' απελευθερωθεί από την υποδούλωσή της στη φθορά, και

θα μετάσχει στην ελευθερία που θ' απολαμβάνουν τα δοξασμένα παιδιά του Θεού. Ξέρουμε καλά ότι ως τώρα όλη η κτίση στενάζει και κραυγάζει από πόνο, σαν την ετοιμόγεννη γυναίκα. Κι όχι μόνο η κτίση. Το ίδιο κάνουμε κι εμείς: Έχουμε ως αρραβώνα του νέου κόσμου το Άγιο Πνεύμα, εσωτερικά όμως στενάζουμε κι εμείς, γιατί λαχταρούμε να γίνουμε για πάντα παιδιά του Θεού και να γλιτώσει το σώμα μας από τη φθορά».

Ρωμ 8, 18 - 23

* * *

Ένας ποιητής, Γ. Κόρδης, 2015

«Η σημερινή οικολογική κρίση είναι προφανές ότι οφείλεται σε πνευματικά και ηθικά αίτια. Οι ρίζες της συνδέονται με την πλεονεξία, την απληστία και τον εγωισμό, που οδηγούν στην αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας με ζημιογόνους ρύπους και την κλιματική αλλαγή. Η χριστιανική αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί μετάνοια για τις

καταχρήσεις, εγκράτεια και ασκητικό ήθος, που αποτελούν αντίδοτο στην υπερκατανάλωση, συγχρόνως δε, καλλιέργεια στον άνθρωπο της συνειδήσεως ότι είναι «οικονόμος», και όχι κάτοχος της δημιουργίας. Δεν παύει να τονίζει ότι και οι μελλοντικές γενεές έχουν δικαίωμα πάνω στα φυσικά αγαθά, που μας εμπιστεύθηκε ο Δημιουργός. Για αυτό το λόγο και η Ορθόδοξος Εκκλησία συμμετέχει ενεργώς στις διάφορες διεθνείς οικολογικές προσπάθειες. Όρισε δε την 1η Σεπτεμβρίου ως ημέρα προσευχής για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης
Συνόδου της Ορθοδόξου
Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

Εκεί που η θάλασσα γινόταν
ευλογία
κι ήταν ευχή του κάμπου τα
βελάσματα
Τώρα καμιόνια κουβαλάν στα
ναυπηγεία
Άδεια κορμιά, σιδερικά, παιδιά κι
ελάσματα
Κοιμήσου Περσεφόνη [...]

Χατζηδάκης Ν. – Γκάτσος Ν.,
Ο εφιάλτης της Περσεφόνης

Πίνακας: Ο Κελεός, Φίκος, 2012 (λεπτομέρεια)

Δραστηριότητες

- 1. Αφού διαβάσετε το κείμενο «Η επανάσταση των συνειδήσεων», μελετήστε τον πίνακα του Εγγονόπουλου. Συζητήστε στις ομάδες σας και δώστε μια δική σας ερμηνεία στον πίνακα. Γιατί το λέτε αυτό; Ποια ερωτήματα, ωστόσο, συνεχίζετε να έχετε;**
- 2. Αφού ακούσετε το τραγούδι «Σιγά μην κλάψω», συζητήστε για τη σχέση μεταξύ φόβου και ελευθερίας.**
- 3. Από τα κείμενα της ενότητας III.ι ξεχωρίστε, πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, τρεις φράσεις που θεωρείτε σημαντικές και εξηγήστε γιατί.**

4. Βρείτε ψηφιακές εικόνες που να εκφράζουν το περιεχόμενο των Μακαρισμών. Δημιουργήστε μια ψηφιακή παρουσίαση ή βίντεο, συνδέοντας κάθε στίχο του κειμένου με μια εικόνα. Εναλλακτικά, μπορείτε να παρουσιάσετε τη δουλειά σας στην τάξη με ένα «ζωντανό βίντεο», χρησιμοποιώντας οποιαδήποτε εκφραστικά μέσα (απαγγελία, κίνηση, κάρτες, εικόνες κ.ά.).

5. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κείμενα της ενότητας, κατά τη γνώμη σας, ποιος από τους Μακαρισμούς είναι αρκετά επαναστατικός και ανατρεπτικός για την εποχή μας;

6. Μελέτη περίπτωσης: Βρείτε

σύντομα ιστορικά στοιχεία για τον Όσκαρ Ρομέρο. Ποια σημεία στη ζωή του εκφράζουν το πνεύμα των κειμένων της ενότητας III. ii;

7. Ακούστε το τραγούδι «Θα Σημάνουν οι Καμπάνες», των Γ. Ρίτσου, Μ. Θεοδωράκη. Διακρίνετε κάποια συμβολική σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενό του και το θεολογικό νόημα της Σταύρωσης του Χριστού; Εξηγήστε την άποψή σας.

8. Μόλις διαβάσετε το κείμενο Μτ, 25-34 σημειώστε αυθόρμητα δέκα λέξεις που να εκφράζουν τις εντυπώσεις σας. Στη συνέχεια μελετήστε προσεκτικά το κείμενο του Οδ. Ελύτη. Με ωριμότερη

σκέψη, γράψτε ξανά δέκα λέξεις γύρω από το κείμενο. Υπάρχει διαφορά μεταξύ της αρχικής και της τελευταίας προσέγγισης;

9. Συζητήστε στις ομάδες σας και δώστε μια δική σας ερμηνεία στον πίνακα με το κλουβί. Γιατί το λέτε αυτό; Ποια ερωτήματα, ωστόσο, συνεχίζετε να έχετε;

10. Αναζητήστε στο λεξικό την ετυμολογία και σημασίες της λέξης «συγχώρηση». Συζητήστε στην ομάδα σας, για ποιο λόγο ο «εγωκεντρισμός» που αναφέρει ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος είναι εμπόδιο για τη συγχώρηση.

11. Σε ρόλο δημοσιογράφου, ετοιμάστε στην ομάδα σας ένα σύντομο ρεπορτάζ σχετικά με τις

αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κρήτη για τις κοινωνικές αδικίες.

12. Ακούστε τον Ύμνο της Αγάπης, (ενδεικτικά: τη μουσική σύνθεση του Χρ. Σταμούλη).

Με έμπνευση από το άκουσμα, προσπαθήστε να ολοκληρώσετε, ατομικά και με λίγες λέξεις, τη φράση «Αγάπη είναι...» ή τη φράση «Αγάπη δεν είναι...». Συνενώστε όλες τις φράσεις της τάξης. Απαγγείλετε τη δημιουργία σας στην τάξη.

13. Πώς κατανοείτε τη φράση του «στην αγάπη το εγώ κι εσύ αφανίζονται» (Ν. Καζαντζάκης); Μπορείτε να την εκφράσετε με ένα εικαστικό; (Αν θέλετε, με την

εξής τεχνική: Ζωγραφίστε χωρίς να σηκώσετε το μολύβι/στυλό/μαρκαδόρο σας από το χαρτί).

14. Αναδομήστε το κείμενο του Αγ. Σιλουανού, βάζοντας δικές σας ιδέες, ξεκινώντας με τη φράση: «Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη...».

15. Σχηματίστε όλοι μαζί ένα μεγάλο κύκλο, κρατώντας χέρι με χέρι. Κινηθείτε προς το κέντρο του κύκλου, χωρίς να αφήσετε τα χέρια σας, δημιουργώντας ένα «ανθρώπινο κόμπο». «Ξετυλίξτε» τον κόμπο, ξαναφτιάχνοντας τον αρχικό κύκλο. Συγκρίνετε την εμπειρία σας με τα λόγια του αγίου Πορφυρίου ότι «κανείς δεν πρέπει να θέλει να σωθεί μόνος

του» και το νόημα που δίνει ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος στην έννοια της «παγκοσμιότητας».

16. Με βάση το κείμενο Ρωμ 8, 18-23, δημιουργήστε στην ομάδα σας ένα νοητικό χάρτη ξεκινώντας με την έννοια «κτίση».

17. Με έμπνευση από το κείμενο του Μηνύματος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου σχεδιάστε, με σύσκεψη τάξης, μια δράση με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος. Αν θέλετε, επικεντρωθείτε στα ειδικότερα προβλήματα που αναφέρει το τραγούδι των Μ. Χατζηδάκι-Ν. Γκάτσου.

Χρήσιμες σημειώσεις - Άλλο υλικό

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πηγές Υλικού

Εισαγωγική σημείωση

Οι πηγές του υλικού παρατίθενται κατά Θεματική Ενότητα και κατηγορία υλικού, με τη σειρά που τα παραθέματα έχουν καταχωριστεί. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα. Στις περιπτώσεις που τα κείμενα είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, παρατίθεται διαδικτυακός σύνδεσμος, για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού. Όλες οι ιστοσελίδες, στις οποίες παραπέμπει ο παρών κατάλογος, ανακτήθηκαν στις 25/01/2017. Επιπρόσθετα:

- Τα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από: Η Καινή Διαθήκη, Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική, μτφρ. Γαλίτης Γ., Βασιλειάδης Π., Καραβιδόπουλος Ι., Γαλάνης Ι. (φιλολογική επιμέλεια Κ. Χιωτέλλη), εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>, και Η Παλαιά Διαθήκη, Μετάφραση από το πρωτότυπο κείμενο, μτφρ. Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>.
- Τα κείμενα-αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) ανακτήθηκαν από: <https://www.holycouncil.org>.

- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: <http://ebooks.edu.gr>.
- Τα παραθέματα από το Κοράνιο προέρχονται από: Το Ιερό Κοράνιο και μετάφραση των Εννοιών του στην Ελληνική Γλώσσα, έκδ. Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχντ για την Εκτύπωση του Ιερού Κορανίου, 1418 Εγίρας (1998 μ.Χ.)

Εξώφυλλο

Εικαστικό εξωφύλλου: Η νύκτα, Γ. Κόρδης

Θεματική Ενότητα 5

Α. Κείμενα

Ζορμπάς Β. Κ., Η ανθρώπινη αξία στις κοινωνικές ουτοπίες, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1997, σ. 227

105 / 152, 158

Μελίτων, Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, Ομιλία στην Κυριακή της Τυροφάγου. Στο http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/gerontikon/accuse_hypocrisy.htm

Ελύτης Οδ., Τα Ελεγεία της Οξώπετρας, Εκδ. Ίκαρος, 1991

Χατζιδάκις Μ. - Γκάτσος Ν., Η μπαλάντα του Ούρι. Στο http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=2065

Σαββόπουλος Δ., Το δέντρο. Στο http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=2363

Κίπλινγκ Ρ., «Αν». Στο http://users.sch.gr/symfo/sholio/kimena/xeni/kiplig_an.htm

Σταμούλης Χρ., Τα τραγούδια στη θεολογία του Νίκου Ματσού-

κα, Αντίδοσις, Παρασκευή
12 Οκτωβρίου 2012. Πηγή:
[https://antidosis.wordpress.
com/2012/10/12](https://antidosis.wordpress.com/2012/10/12)

Πυρουνάκης π. Γ., Δίπτυχο, εκδ.
Προβλήματα εκκλησιαστικά-κοι-
νωνικά, Αθήνα 1968, σ. 20.

Χατζιδάκης Μ. - Γκάτσος Ν., Ο χο-
ρός των σκύλων. Στο [http://www.
stixoi.info/stixoi.php?info=Lyric
s&act=details&song_id=7495](http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=7495)

Σαμαράκης Αν., Η σαρξ, από τη συλ-
λογή διηγημάτων Ζητείται Ελπίς,
εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2013, σ.
21-22

Ζορμπάς Β. Κ., «Πόνος, Αγάπη, Ελ-
πίδα», Πρόλογος στο βιβλίο των
Γκίτση Αν.- Ζορμπά Β. Κ., Λόγια
ελπίδας, εκδ. Μπαρμπουνάκης,
Βόλος 2011, σ. 7-9.

Θεόδωρος Στουδίτης, Ε.Π.Ε. Φιλοκαλία, τόμος 18, σ. 50-51

Σμέμαν Αλ., Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος, εκδ. Εν πλω, Αθήνα 2006, σ. 38.

Ιωάννης Χρυσόστομος, Κατηχητικός Λόγος εις το Άγιον Πάσχα Α', PG 59, 723-724.

Σμέμαν Αλ., Για να ζήση ο κόσμος, πρόλογος και μετάφραση Ζήσιμου Λορεντζάτου, Αθήνα 1970, σ. 56, 66-67, 72

Πεντζίκης Ν.-Γ., Προς Εκκλησιασμόν, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 2007, σ. 87-88.

Τσομπανίδης Στ., Λειτουργία μετά τη Λειτουργία. Η συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και Θεολογίας στην κοινή χριστιανική

μαρτυρία για δικαιοσύνη, ειρήνη και ακεραιότητα της δημιουργίας, **Διδακτορική Διατριβή Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1996, σ. 146**

Ζορμπάς Β. Κ., Η ανθρώπινη αξία στις κοινωνικές ουτοπίες, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1997, σ. 227-228

Σορδαλά-Κακατσάκη Ε., Με λένε Ελπίδα, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2011, σ. 89

Αλέξανδρος, Μητροπολίτης Νιγηρίας, «Ιεραποστολή και Πολιτισμός», Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο Εκκλησία και Πολιτισμός (Βόλος, 7-10 Μαΐου 2009)

Γαλανάκης Ειρ., Η επανάσταση των συνειδήσεων, Ομιλία κατά την Λειτουργία της Πεντηκοστής 1982, Ανάτυπο από το Αρχείο

της Ορθοδόξου Ακαδημίας Κρήτης (ΟΑΚ), σ. 22

Ελύτης Οδ., Άξιον Εστί, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1996, σ. 37

Αγγελάκας Γ., Σιγά μην κλάψω.
Στο <http://www.iep.edu.gr/thriskeftika>

Γαλανάκης Ειρ., Στρατευόμενη Εκκλησία, Αθήνα 1975, σ. 8-9

Ψαρουδάκης Ν., Η επανάσταση της αγάπης. Η χριστιανική λύση του κοινωνικού προβλήματος, Αθήνα 1966, σ. 194-195

Ρίτσος Γ. - Θεοδωράκης Μ., Θα Σημάνουν Οι Καμπάνες. Στο <http://www.iep.edu.gr/thriskeftika/>

Ελύτης Οδ., Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας.
Στο http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=23167

Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας, Εναρκτήρια Συνεδρίαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης, 19 Ιουνίου 2016

Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, εκδ. Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2015, σ. 201, 503-504

«Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Προς τον Ορθόδοξο λαό και κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως», Κρήτη, 2016

Ιωάννης Χρυσόστομος, Ερμηνεία στην προς Ρωμαίους Επιστολή, P. G. 60, 535-538

Καζαντζάκης Ν., Ο Φτωχούλης του Θεού, εκδ. Καζαντζάκη, Αθήνα

2014, σ. 361

Σωφρόνιος, Αρχιμ., Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ. Στο <http://www.orthodoxfathers.com/logos/Dipsa-Theou-Agios-Silouanos-Athonitis>

Γιαννουλάτος Αν., Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας, Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθοδόξου προβληματισμού, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2001, σ. 55 και 262.

«Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Προς τον Ορθόδοξο λαό και κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως», Κρήτη, 2016

Χατζηδάκις Μ. – Γκάτσος Ν., Ο εφιάλτης της Περσεφόνης. Στο

http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=3364

B. Εικόνες

Η συμφωνία των αγγέλων (Ευαγγελισμός, λεπτομέρεια), Δ. Θεοτοκόπουλος, 1596-1600. Στο <http://listenclassicalmusiccs.blogspot.gr/2015/03/el-greco.html>

[I.i. Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία]. Στο <http://www.aplotaria.gr/refugees-update-guernica> και http://eleftheriahtipota.blogspot.gr/2010/05/blog-post_25.html

Έναστρη νύχτα, Βαν Γκογκ. Στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%AF%CE%BD%CF>

**%83%CE%B5%CE%BD%CF%84_
%CE%B2%CE%B1%CE%BD_
%CE%93%CE%BA%CE%BF%CE
%B3%CE%BA**

[Ζητείται ελπίς]. Στο https://google.com/search?q=%CE%B5%CE%BD%CF%84_%CE%B2%CE%B1%CE%BD_%CE%93%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%BA

Η Ανάσταση, τοιχογραφία στη Μονή της Χώρας. Στο <http://selides-istorias.webnode.gr/%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B1%CF%83/>

«Ελάτε να πάρετε φως από το φως που δεν δύει ποτέ». Στο <http://www.newsbeast.gr/tag/patriarxis-ierosolumwn-theofilos>

Ο Ανανεωτής, Μ. Βαρλάμης. Στο Βαρλάμης Ευθύμιος, Ο Χριστός

σήμερα στην Κρήτη, Έκθεση,
Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2014,
Ηράκλειο, Βασιλική Αγ. Μάρκου,
έκδ. Πειραματικό Εργαστήριο
Βεργίνας, The Art Museum, 2014
Ποιητής και Μούσα, Ν. Εγγονόπου-
λος, 1938. Στο [http://www.lifo.gr/
team/book/53484](http://www.lifo.gr/team/book/53484)

[Ο καθολικός επίσκοπος Όσκαρ
Ρομέρο]. Στο [https://www.
ncronline.org/news/global/
violence-spirals-salvadorans-
look-oscar-romero-example](https://www.ncronline.org/news/global/violence-spirals-salvadorans-look-oscar-romero-example)

Η Σταύρωση, Δ. Θεοτοκόπουλος.
Στο [http://www.lifo.gr/guide/
culturenews/arts/30215](http://www.lifo.gr/guide/culturenews/arts/30215)

[iii. Μη μεριμνάτε]. Στο
[http://coyoteprime-
runningcauseicantfly.blogspot.
gr/2016/11/free-download-viktor-
frankl-mans-search.html](http://coyoteprime-runningcauseicantfly.blogspot.gr/2016/11/free-download-viktor-frankl-mans-search.html)

Συγχώρηση, Γ. Κόρδης. Στο <http://www.eikonografies.com/tag/georgios-kordis>

Ο σπλαχνικός πατέρας, Μπαρτολομέ Εστέμπαν Μουρίγιο, 1667-70. Στο <https://www.wikiart.org/en/bartolome-esteban-murillo/return-of-the-prodigal-son-1670>

Η σύλληψη του Ιησού, Δ. Θεοτοκόπουλος. Στο <https://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/greco>

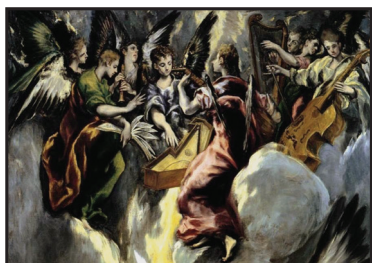
[«Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη»]. Στο http://fanarion.blogspot.gr/2014_10_01_archive.html

Ένας ποιητής, Γ. Κόρδης, 2015. Στο <http://kordis.gallery/2016/04/25/homeric>

Ο Κελεός, Φίκος, 2012 (λεπτομέρεια). Στο <http://www.lifo.gr/team/u41183/50093>

Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου τόμου

Θεματική Ενότητα 5:
Ελπίδα και αγώνας
για τη μεταμόρφωση
του κόσμου ..... σ. 5

Πηγές υλικού ... σ. 103

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.